
НАШИ ЮБИЛЯРЫ

НАШЫ ЮБІЛЯРЫ

OUR JUBILEE

Вячаслаў Пятровіч
РАГОЙША

Viachaslau Piatrovich
RANOJSNA

Лёс Вячаслава Пятровіча Рагойшы звязаны з Беларускім дзяржаўным універсітэтам пачынаючы з 1958 г. На сёння юбіляр – самы вопытны, самы дасведчаны тэарэтык літаратуры ў БДУ, адзін з найбольш аўтарытэтных даследчыкаў-літаратуразнаўцаў у рэспубліцы, вядомы таксама далёка за яе межамі.

Нарадзіўся В. П. Рагойша 5 чэрвеня 1942 г. у в. Ракаў Валожынскага раёна Мінскай вобласці. Вучыўся ў Ракаўскай сярэдняй школе. Скончыў яе з залатым медалём, а філалагічны факультэт БДУ – з адзнакай (1963). У 1965 г. служыў у Савецкай арміі, перарваўшы вучобу ў аспірантуры, якую паспяхова скончыў з датэрміновай абаронай дысертацыі ў 1967 г. З гэтага ж года займаў пасаду старшага выкладчыка, затым – дацэнта кафедры беларускай літаратуры БДУ. З 1988 па 1991 г. – дацэнт кафедры культуры Інстытута паліталогіі і сацыяльнага кіравання. З 1991 па 1994 г. – намеснік

дырэктара Нацыянальнага навукова-асветнага цэнтра імя Ф. Скарыны. Арганізатар кафедры тэорыі літаратуры БДУ, яе загадчык з 1994 па 2016 г. Прафесар кафедры тэорыі літаратуры з 2016 г.

Доктарскую дысертацыю абараніў у 1993 г. у Інстытуце сусветнай літаратуры імя А. М. Горкага Расійскай акадэміі навук. Званне прафесара В. П. Рагойшу нададзена ў 1994 г.

Кола навуковых інтарэсаў Вячаслава Пятровіча надзвычай шырокае: тэорыя і гісторыя беларускай літаратуры, беларуска-славянскія літаратурныя ўзаемасувязі, паэтыка літаратурнага твора, пытанні тэорыі і практыкі мастацкага перакладу. Ён выявіў і апублікаваў шэраг невядомых архіўных матэрыялаў па беларускай літаратуры XIX ст., творчасці Янкі Купалы, Якуба Коласа, Максіма Багдановіча, Цёткі, Сяргея Палуяна, Старога Уласа і інш.

Вячаслаў Рагойша надзвычай удумлівы і працалюбівы даследчык літаратуры, звыклы да доўгай і карпатлівай працы за сталом, у архівах, бібліятэках. Спіс навуковых прац В. П. Рагойшы ўжо даўно перавышае 1000 пазіцый. Як сапраўдны навуковец Вячаслаў Пятровіч заўсёды асноўваецца перш за ўсё на фактах, таму і вывучае так настойліва архівы. Сам ён сведчыць: «З гэтых пошукаў нарадзіліся многія мае публікацыі. У прыватнасці, з падобных знаходак цалкам складалася і кніга «Напісана рукой Купалы». Выйшла яна ў 1981 г. «Вышыні» ж маюць падзаглавак «З невядомага і забытага пра Янку Купалу, Якуба Коласа і Максіма Багдановіча». Гэта праца таксама напісана на аснове архіўных пошукаў і, зразумела, знаходак. Яны прывялі і да выдання арыгінальных аўтарскіх кніг: Сяргея Палуяна, Старога Уласа і нават «Жыве Беларусь!» Янкі Купалы».

Выключна вялікі рэзананс, і не толькі ў Беларусі, мела складзеная В. П. Рагойшам кніга верша Янкі Купалы «А хто там ідзе?» у перакладзе на розныя мовы свету. Адказваючы на пытанні аднаго з часопісаў пра творчыя кантакты і наладжванне ўзаемасувязей паміж братнімі літаратурамі, Вячаслаў Пятровіч падкрэсліваў: «Маё зацікаўленне тэорыяй і практыкай мастацкага перакладу, практыкай і тэорыяй літаратурных узаемасувязяў, найперш беларуска-ўкраінскіх, пачалося з першых выступленняў на студэнцкіх канферэнцыях у Львове і Адэсе. Бадай, у кожнай маёй кнізе прысутнічае і ўкраінскі матэрыял. Найперш у кнігах «Карані дружбы» (напісана сумесна з Таццянай Кабржыцкай), у «Праблемах перакладу з блізкароднасных моў» (падзаглавак: «Беларуска-рускі-ўкраінскі паэтычны ўзаемапераклад»), у кнізе «І нясе яна дар» (падзаглавак: «Беларуская паэзія на рускай і ўкраінскай мовах»). Украінскі матэрыял ёсць нават у «Паэтычным слоўніку» і ў «Гутарках пра верш», у якіх шмат апеляцый да ўкраінскай літаратуры, менавіта вопыту яе паэзіі».

Выдатны даследчык літаратуры член-карэспандэнт Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі Міхась Мушыньскі, гаворачы пра творчасць Вячаслава Пятровіча, адзначае: «Прафесар В. Рагойша з’яўляецца адным з асноўных спецыялістаў у Беларусі па кампаратывістыцы і перакладзнаўстве». Асабліва інтэнсіўна Вячаслаў Пятровіч разам з жонкай Т. В. Кабржыцкай вывучае беларуска-ўкраінскія сувязі, за што яго ва Украіне называюць «спрадвечнай дружбы летапісцам». Акрамя таго, неабходна згадаць кнігу В. П. Рагойшы «Беларуская літаратура XX стагоддзя ў сістэме ўсходнеславянскай літаратурнай супольнасці» (2008), хрэстаматыю «Мае браты, мае суседзі: творы пісьменнікаў бліжняга замежжа» (2008), укладзеную разам з Т. В. Кабржыцкай, а таксама дзясяткі яго грунтоўных артыкулаў.

Апошні па часе праект, над якім Вячаслаў Пятровіч працаваў з Таццянай Вячаславаўнай, – трохтомны вучэбны дапаможнік «Украінская літаратура і ўкраінска-беларускія літаратурныя ўзаемасувязі». Першая частка (2012) была прысвечана гісторыі ўкраінскай літаратуры ад Сярэднявечча да канца XVIII ст., другая (2015) ахоплівала стагоддзе – ад пачатку новай ўкраінскай літаратуры да першых гадоў XX ст. У трэцім томе (2016), выдадзеным да 95-годдзя Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта, разглядаецца развіццё ўкраінскай літаратуры ад 1940-х гг. да нашага часу. Хоць вучэбны дапаможнік прысвечаны ўкраінскай літаратуры і прызначаны найперш для студэнтаў-украінстаў, але змест яго адметны, можна сказаць, унікальны: украінскі літаратурны працэс, які ахоплівае некалькі стагоддзяў, паказваецца ў непасрэднай сувязі са станаўленнем і развіццём ўкраінска-беларускіх культурных, найперш літаратурных, кантактаў, якія аказаліся значнымі і шматаспектнымі. Яны засведчылі і братэрства нашых народаў, і іх несумненнае спадчыннае культурнае багацце.

І ўсё ж самае значнае ў творчасці В. П. Рагойшы – яго вывучэнне вершаскладання з надзвычай грунтоўнымі высновамі, выкладзенымі ў такіх выданнях, як «Гутаркі пра верш», «Тэорыя літаратуры ў тэрмінах», «На шляху да Парнаса», «Паэтычны слоўнік» і інш. Вячаслаў Пятровіч – даследчык максімальна сфакусіраванай творчай энергіі, уважлівай у лірыцы; выдатны, арыстотэлеўскага складу, класіфікатар; вучоны з уласнай метадыкай, трывалымі прыхільнасцямі і мэтамі. Значэнне яго кніг велізарнае ў плане канчатковага парывання беларускага літаратуразнаўства з сацыялагізмам і пераводу яго на рэйкі пераважна эстэтычныя.

«Паэтычны слоўнік» В. П. Рагойшы пабачыў свет у выдавецтве «Вышэйшая школа» ў 1979 г. У той час гэта была найважнейшая падзея ў культурным жыцці рэспублікі, бо такога грунтоўнага выдання, прысвечанага аналізу паэзіі, у беларускім літаратуразнаўстве яшчэ не было. Сціпла названая «слоўнікам», кніга Вячаслава Пятровіча фактычна ўяўляла сабой грунтоўную паэтычную энцыклапедыю, якая зводзіла ў адно і ўніфікавала асобныя элементы беларускай «алгебры гармоніі». Пасля выхаду «Паэтычнага слоўніка» раптам высветлілася, што мастацтва аналізу паэзіі не менш прыгожае і захапляльнае, чым уласна мастацтва паэзіі. Звышзадачай кнігі было навучыць адчуваць асалоду ад паэтычных твораў, бо яна часта ўзрастае ад разумення, так бы мовіць, механізмаў яе стварэння. І як матэматык бачыць прыгажосць у формулах і тэарэмах, так і літаратуразнаўца можа захапіцца сам і захапіць чытачоў логікай сваёй думкі, разгадваючы сакрэты паэтычнага слова і «формул» верша.

Пасля выхаду 2-га выдання «Паэтычнага слоўніка» ў 1987 г. яшчэ больш актывізавалася вучэнне тэорыі літаратуры як у акадэмічнай, так і ва ўніверсітэцкай навуцы, што дало магчымасць арганізаваць адпаведныя структуры – сектар тэорыі літаратуры ў Інстытуце літаратуры імя Янкі Купалы Акадэміі навук Беларусі і ўжо згаданую кафедру тэорыі літаратуры ў БДУ.

3 моманту выхаду ў свет 2-га выдання «Паэтычнага слоўніка» і да з’яўлення 3-га (2004) мінула 17 гадоў. За гэты час адбыліся кардынальныя змены ў сацыуме. Усе яны так ці інакш улічаны ў выданні. Яно ўнікальнае. Тут арганічна паяднаны дзве найважнейшыя, фундаментальныя філалагічныя дысцыпліны – тэорыя літаратуры і гісторыя літаратуры. Пры гэтым аўтар шчасліва пазбегнуў нарматыўнасці, скіраваўшы ўвагу галоўным чынам на практычны вынік: неабходнасць навучыць студэнтаў, рэдактараў і ўсіх прыхільнікаў паэзіі апісваць, даследаваць, аналізаваць літаратурны твор. (Дарэчы, ёсць у В. П. Рагойшы і своеасаблівы падручнік для маладых паэтаў – «На шляху да Парнаса».) Праўда, «Паэтычны слоўнік», маючы структуру вучэбнага дапаможніка, у той жа час – абсалютна паўнацэнны энцыклапедычны даведнік; яго апошні раздзел – алфавітны «Прадметны паказальнік» – дае магчымасць лёгка знайсці любы тэрмін, што разглядаецца або ў спецыяльным артыкуле, або ў артыкуле на іншую тэму. Вытлумачэнне тэрмінаў (а іх больш за тысячу) даецца ў тэарэтычным аспекце, але, як правіла, шукаецца і генезіс паняцця, зафіксаванага ў тэрміне, паказваецца яго асэнсаванне рознымі даследчыкамі, прыцягваюцца шматлікія факты з гісторыі беларускай, рускай, украінскай, еўрапейскай, усходняй паэзіі. Тэрмін амаль заўсёды ілюструецца прыкладамі з беларускага фальклору і пісьмовай паэзіі, але часам выкарыстоўваюцца і творы з іншых нацыянальных літаратур, калі ў айчынным не аказваецца адпаведнай формы.

Сярод іншых навуковых прац В. П. Рагойшы (аднаасобных і ў суаўтарстве) можна згадаць наступныя: «Сяргей Палуян. Лісты ў будучыню», «Слядамі знічкі», «Стары Ёлас. Год беларуса», «Янка Купала. Жыве Беларусь», «Кантакты», «І нясе яна дар...», «Напісана рукой Купалы», «Паэтыка Максіма Танка», «Пераклаў Якуб Колас», «І адгукнецца слова ў словес...» і многія іншыя.

Вячаслаў Пятровіч – аўтар і суаўтар каля 30 падручнікаў і вучэбных дапаможнікаў для студэнтаў і школьнікаў. З іх найбольш значныя: «Беларуская літаратура XIX ст. Хрэстаматыя»,

«Паэтычны слоўнік» (чатыры выданні), «Тэорыя літаратуры ў тэрмінах», «Украінская літаратура і ўкраінска-беларускія літаратурныя ўзаемазвязі» (у 3 ч.), «Тэксталагія» і інш.

На філалагічным факультэце БДУ Вячаслаў Пятровіч вядзе дысцыпліну «Уводзіны ў літаратуразнаўства», спецкурсы і спецсемінары, у тым ліку для замежных студэнтаў. Падрыхтаваў 5 кандыдатаў навук і 3 дактароў навук.

Нельга не адзначыць яшчэ адзін аспект творчай дзейнасці В. П. Рагойшы – арганізацыйны. Сярод незлічонай колькасці яго грамадскіх абавязкаў назавём толькі некаторыя. Ён прэзідэнт Міжнароднага фонду Янкі Купалы, акадэмік Міжнароднай акадэміі навук Еўразіі; быў і з’яўляецца членам рэдкалегіі розных навуковых і навукова-метадычных выданняў («Веснік БДУ. Серыя 4, Філалогія. Журналістыка. Педагагіка», «Краязнаўчая газета» і інш.); пад яго навуковым кіраўніцтвам выходзілі шматлікія зборнікі артыкулаў (напрыклад, «Міфалогія – фальклор – літаратура: праблемы паэтыкі»). Ён старшыня навукова-метадычнай камісіі Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь (секцыя беларускай мовы і літаратуры); старшыня секцыі беларускай мовы і літаратуры вучэбна-метадычнага аб’яднання па гуманітарнай адукацыі; член рады Саюза беларускіх пісьменнікаў (у арганізацыю ўваходзіць з 1969 г. як даследчык літаратуры, крытык, перакладчык і паэт); член вучоных саветаў Дзяржаўнага літаратурнага музея Янкі Купалы і Дзяржаўнага літаратурнага музея Якуба Коласа; член вучонага савета філалагічнага факультэта БДУ.

Вячаслаў Пятровіч Рагойша заўсёды актыўна выступаў перад насельніцтвам на прадпрыемствах і ў арганізацыях, вельмі часта – на радыё, тэлебачанні. Ён нястомны, можна сказаць, апантаны прапагандыст роднага слова. Дзейнасць В. П. Рагойшы заўважана і адзначана на радзіме. Юбіляр мае ганаровае званне «Выдатнік народнай адукацыі», узнагароджаны медалём імя Францыска Скарыны, ордэнам Францыска Скарыны, дзясяткамі грамат, дыпламаў ад дзяржаўных устаноў, рэктарата і дэканата БДУ.

У навуковай карпарацыі гуманітарных Беларусі Вячаслаў Рагойша – адна з ключавых асоб, бясспрэчны аўтарытэт. Па разнастайнасці інтарэсаў і дзейнасці, па глыбіні навуковых даследаванняў яму, бадай, няма роўных. Педагог. Вучоны. Пісьменнік. Грамадскі дзеяч.

Т. І. Шамякіна,

доктар філалагічных навук, прафесар